

Arkitektur i et ressursperspektiv

"Vi må handle".

Disse ordene ble ytret av Al Gore da han i 2007 sammen med IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) mottok Nobels Fredspris for sitt arbeid med en verdensomfattende formidling av klimatrusler og nødvendigheten av rask men langsiktig handling, med felles innsats og delt ansvar [Gore 2007]. Under oljekrisen i begynnelsen av 70-tallet tok arkitektene fatt og kom med en rekke kreative løsninger som en fysisk manifestasjon for de langvarige utfordringene samfunnet stod overfor. Et utvalg av disse prosjektene, rangerende fra utopisk til ytterst pragmatisk, finnes blant annet i boken "Sorry out of gas: Architecture's response to the 1973 oil crisis" [Borasi & Zardini (red.) 2007]. Kan man dra en direkte linje fra disse visjonære arkitektene til dagens situasjon? I en tid der media daglig serverer miljøkatastrofer som forsidestoff fremstår truslene om klimaendring-er som så omfattende at det er uklart hvor tanker om brukskvalitet, estetikk, materialitet og form-givning finner sin plass. Arkitekter kan lett fremstå som handlingslammede overfor et teknologido-minert løsningsperspektiv.

Arkitekter og arkitektur kan gjennom utforming av bygninger og bygde omgivelser bidra til en økt forståelse av hva som skal til for å utvikle og vedlikeholde bærekraftige samfunnsformer, boset-tingsmønstre og økonomiske aktiviteter over tid. Formålet er både å bidra til å redusere klimaen-dringer og deres konsekvenser, og å tilpasse arkitektur til fremtidig klima og usikkerheten rundt dets utvikling, slik at de bygde omgivelsene som skapes nå kan ha en lang levetid. EU (2006) sine syv nøkkelutfordringer for bærekraftig utvikling ligger faktisk alle innenfor arkitektens påvirk-ningsfelt: (1) klimaendringer og ren energi, (2) bærekraftig transport, (3) bærekraftig forbruk og produksjon, (4) bevaring og forvaltning av naturressurser, (5) helse, (6) sosial integrering, demografi og migrasjon, og (7) global fattigdom.

Hvordan skal arkitektens rolle tolkes når man vet at de fysiske omgivelsene kontinuerlig påvirker menneskets bevissthet og handlinger [Day & Midbjer 2007]? Et slikt spørsmål er særlig aktuelt i en tid der endringer i familieforhold og levestandard gjør at de fleste familier i Norge eier mer enn en bolig. Større avstander mellom ulike bosteder, slektninger og arbeidsplasser øker trafikken og trykket på utvikling av bedre bil-, tog- og flyforbindelser. Kommuner streber i konflikten mellom effektiv infrastruktur og byfortetting, og de potensielle negative konsekvensene disse kan få for beboernes nærmiljø. Et nærmiljø der kvalitetsøkning blir stadig vanskeligere å argumentere for på grunn av et kunstig skille mellom investerings- og driftskostnader i byggemarkedet.

Ifølge Holm (2007) er det som om våren 1989 spilles om igjen. For 20 år siden ble 1990-tallet betraktet som den siste sjansen til å gjøre noe med klimaet før det skulle nå et irreversibelt vende-punkt – et budskap som tydeligvis ikke klarte å få frem de store samfunnsendringene i Norge eller ellers i verden. Holm gir ulike mulige forklaringer på denne handlingslammelsen, blant annet eksemplifisert gjennom Norges situasjon der miljøverndepartementet ble et sektordepartement i stedet for et sektorovergripende departement som penetrerer alle andre. Konsekvensen er mangel på den typen handlekraft som skal til for å ta gjennomgripende beslutninger. Et lignende fenomen kan man si har skjedd i arkitektur: energi- og miljøvennlig arkitektur er på 1990- og 2000-tallet blitt til et eget eksperttema, i stedet for et grunnleggende tema for hele arkitektfaget.

Men denne utviklingen er heldigvis i ferd med å snu. Visst er det sterke fokuset som nå ligger på bærekraftig ressursbruk i byggebransjen ikke drevet frem av selve arkitektfaget, men det er stadig flere bransjeorganisasjoner som seer strategisk fremover og bidrar med visjonære tanker om hvordan samfunnet kan se ut om 5 og 50 år. "Men kjære deg, det er da ikke hvordan vi pleier å gjøre ting i praksis – det koster for mye" er heldigvis en frase man hører mindre og mindre rundt omkring i Norden. Arkitekturen som prosjekteres og programmeres nå, er i ferd med å bli et uttrykk for samfunnet vi ønsker å leve i, et kreativt bidrag til å løse truslene verden står overfor i nær fremtid. Vi lever i en tid som egner seg ypperlig til å eksperimentere og virkelig ta opp det profesjonsetiske samfunnsansvaret man har som arkitekt.

Den ruvende utvidelsen i både klimakunnskap og teknologiske løsninger gjør det nødvendig å foreta noen kritiske undersøkelser av profesjonsutviklingen i byggebransjen. Det er behov for arkitektonisk forskning på de ulike tiltakene som er blitt utprøvd, inkludert kartlegging av resultatene i prosjektene og en refleksjon rundt hvilke aktører som har bidratt til prosjektets resultat – på godt og vondt. Et element som stadig blir vektlagt på bransjetreff (for eksempel LCUBE 2008, KLIMAX 2008) er mangel på informasjon om kostnadene for å bygge ressursvennlig, samt mangel på eksempler som viser hvordan man kan gå frem. Dette skjer til tross for stadig flere databaser med vellykkede prosjekter (for eksempel ECOBOX). Det seer ut til at krydderet som mangler kan være *storytelling* (Mike Martin, muntlig kommunikasjon) eller en systematisk og kontinuerlig overføring av erfaring, refleksjon og argumentasjon – et repertoar av handlingsalternativer. Det er behov for aksjonsforskning der erfaring og kunnskap går hånd i hånd og det å løse konkrete problemer er en viktig kilde til kunnskapsutvikling.

Temanummeret "Arkitektur i et ressursperspektiv" setter søkelyset både på de fysiske løsningene, prosessene som har ført til dem, og overføringen av kompetansen som er bygget opp underveis. Felles for artiklene er at de inneholder både et substans- og et prosessfokus som kan forbedre prosjekteringen over tid.

Nordby *et al.* undersøker hvordan reflektert materialbruk i arkitektur kan hjelpe med å fremdrive et lavutslippssamfunn. Forfatterne fremhever at bygninger sier mye om samfunnet de er opprettet i, og særlig om samfunnets syn på natur. Det 20. århundre gir i så fall uttrykk for en enestående lineær tenkemåte når det gjelder ressurser: rett fra naturen til søppeldunken, med et overforbruk som på ingen måte inkluderer hensyn til fremtidige generasjoner. Det er ikke bare behov for ny konstruksjon, men også for nytenkning på anvendelse av bygninger i et livssyklusperspektiv.

Erring *et al.* undersøker arkitektur, ressursbruk og samfunnsutvikling i vid forstand – både som materiell, sosial og kulturell kapital – med en landsby i Kina som case. I et Kina som blant annet omfatter rivende urbaniseringsprosesser, hvordan kan landsbyer utvikles på en bærekraftig måte for å gi beboerne flere ressurser, men samtidig å beholde de gode kvalitetene som finnes i den tradisjonelle kulturen? Forfatterne fanger disse elementene i et holistisk perspektiv og drar koblinger til en verden fanget mellom altomfattende globalisering og bevaring og forvaltning av lokale ressurser.

Støa setter søkelyset på koblingen mellom arkitektur og livsstil gjennom en studie av endringer i bokultur, med særlig oppmerksomhet for forholdet mellom menneskers faste og fritidsbolig. Forfatteren fremhever at den stadige veksten i antall fritidsboliger øker ressursbruken i arkitektur, og at en god forståelse av dette fenomenet må til for å kunne snu den negative påvirkningen. Gjennom en studie av to eksempler oppbygger Støa en ramme der skillet mellom parametre som privatliv, det urbane og det rurale i faste og fritidsboliger blir stadig mindre tydelig, og hun diskuterer hvilken rolle den arkitektoniske utformingen av begge typer boliger kan spille i en bevisstgjøring rundt ressursbruken i samfunnet.

Kongsli *et al.* analyserer arkitektens rolle i innarbeidingen av bærekraftsmål i prosjekter: ofte mangler det en felles forståelse i prosjekteringsgrupper om hva som egentlig er kriteriene for bærekraftig ressursbruk i bygninger og hvilke konsekvenser de har for planleggingen og gjennomføringen av prosjektet. Forfatterne redegjør for ulike prosesser som må til for å kunne oppnå et miljøvennlig prosjekt: felles identitet, felles oppfatning, målbare kriterier og formell oppfølging, integrert i den fysiske prosjekteringen. Dette får forfatterne til å stille spørsmål ved arkitektens autoritet som prosessleder – en rolle som stadig oftere overtaes av en spesialisert miljørådgiver.

Buvik *et al.* har et lignende fokus, der forfatterne undersøker hvordan de ulike aktørene kan myndiggjøres gjennom hele prosessen for å nå miljømålsettingene man ble enig om i starten av prosjektet. Tverrfaglig samarbeid fra dag 0 i et prosjekt er fortsatt et sjeldent fenomen i byggebransjen, selv om det antydes at nettopp denne typen samarbeid ofte gir de best gjennomførte resultatene.

Wyckmans argumenterer for arkitektskolers bidrag til en kunnskaps- og erfaringsoverføring som er forskningsbasert, men profesjonsorientert. Forfatteren analyserer arkitektuskoler som kunnskapsproduserende og -koordinerende institusjoner som jobber aktivt med formidling av en til alle tider oppdatert forståelse av nye miljøinnsikter til både studenter, byggebransjen og samfunnet. I en ruvende faglig utvikling er man avhengig av at den teoretiske og erfaringsbaserte forskningen som finnes både er synlig og lett tilgjengelig, og at det finnes en konstruktiv dialog rundt omkring dens mening.

Ifølge fremtidsforsker Jesper Bo Jensen kommer den etiske bevisstheten som mange nå opplever omkring ressursvennlig byggeri, bare til å vare i 3-4 år (muntlig kommunikasjon). Det er tidsperspektivet vi må gå ut ifra for å integrere holdninger, kunnskap og erfaringer med bærekraftig ressursbruk i ryggmargen til arkitekturfaget før klimaiveren står i fare for å avta og energi- og miljøspørsmål i arkitektur faller tilbake til sin rolle som sektorielt tema for spesielt interesserte, som de har gjort flere ganger de siste desennia.

Jeg oppfordrer herved alle til å tørre å reise de viktige spørsmålene, og gjennom debatt, praksis og virkemidler å bidra til en helhetlig arkitekturpolitikk der ressursperspektivet er fullstendig integrert. Stadig flere aktører beviser at det er mulig og at det å tenke innovativt gir et viktig konkurransefortrinn i markedet. I en byggebransje i økonomisk krise, hvem tør å henge etter?

Annemie Wyckmans

Postdoktorstipendiat

NTNU, Institutt for byggekunst, historie og teknologi

Fakultet for arkitektur og billedkunst

annemie.wyckmans@ntnu.no

LITERATURE

BORASI, G. & ZARDINI, M. (red.) (2007). *Sorry, out of gas : architecture's response to the 1973 oil crisis*. Montréal, Que. Mantova : Canadian Centre for Architecture Corraini Edizioni.

DAY, C. & MIDBJER, A. (2007). *Environment and children : passive lessons from the everyday environment*. Amsterdam : Elsevier.

ECOBBOX. <http://www.arkitektur.no/?nid=5683>.

EU (2006). Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) – Reviewed strategy. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st10/st10917.en06.pdf>.

GORE, A. (2007). Nobel lecture. Oslo, 10. desember 2007. http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2007/gore-lecture_no.html.

HOLM, E.D. (2007). Resirkulert klimadebatt. *Samtiden*, 3, 90-102.

KLIMAX (2008). Frokostmøter rundt miljøvennlig byggeri. Trondheim, høst 2008. <http://www.barekraftigarkitektur.no>.

LCUBE (2008). Conference on Low Carbon Urban Built Environments. München, 24.-25. september 2008.